

КОНСТРУЮВАННЯ ЗМІСТУ ПРОФІЛЬНОГО НАВЧАННЯ НА ОСНОВІ МІЖПРЕДМЕТНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Олена Барановська,
канд. пед. наук, стари. наук. співроб., стари. наук. співроб.
відділу дидактики, Інститут педагогіки НАПН України

У статті аналізуються можливості інтеграції навчання у профільній школі, що є провідним чинником, який має впливати на трансформацію змісту освіти. Розглядаються загальні підходи до проблеми інтеграції змісту навчання в профільній школі. Аналізується поняття «інтеграція змісту навчальних предметів». Йдеться про необхідність трансформації змісту освіти в профільній школі на засадах фундаменталізації, гуманізації, гуманітаризації та інтеграції, а також про дидактико-методичне забезпечення змісту профільного навчання, міжпредметні курси, базовані як на інваріантній, так і варіативній складових.

Ключові слова: старша школа, інтеграція змісту навчальних предметів, зміст освіти, міжпредметні зв'язки.

This article analyzes the possibilities of integration of education in a profile school. General approaches to the problem of integration of education in a profile school are examined. The general approach to the problem integration of content subjects in the profile school. A concept of «integration of education in a profile school objects» is analysed.

The article deals with the basic provisions of the State Standard and Concept of profile education in upper secondary school relatively interdisciplinary integration of learning content. The necessity of transformation of educational content in the profile school based on fundamentalization, humanizatsiyi, liberalization and integration. The conclusion about the necessity to develop didactic and teaching materials content profile education, interdisciplinary courses in different areas of the invariant, and through elective courses and electives.

Keywords: high school, integration of content subjects, content of education, intersubject communications.

В статті аналізуються можливості інтеграції навчання в профільній школі, являючись фактором, впливаючим на трансформацію змісту освіти. Розглядаються загальні підходи до проблеми інтеграції змісту освіти в профільній школі. Аналізується поняття «інтеграція змісту навчальних предметів». Ідеться про необхідність трансформації змісту освіти в профільній школі на основі фундаменталізації, гуманізації, гуманітаризації та інтеграції, а також про дидактико-методичне забезпечення змісту профільного навчання, міжпредметних курсів, базуючихся на інваріантній, так і варіативній складових.

Ключевые слова: старшая школа, интеграция содержания учебных предметов, содержание образования, межпредметные связи.

Постановка завдання. Сучасна стратегія розвитку інформаційного суспільства потребує зростання його духовності. Тож пріоритетним в освіті вважається не стільки накопичення знань і предметних умінь та навичок, скільки перехід до міжпредметної інтеграції, набуття ключових компетентностей. Відтак, постає як необхідність розроблення нових підходів до конструювання змісту профільного навчання на засадах його інтеграції, фундаменталізації, гуманізації та гуманітаризації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз філософських, психологічних, педагогічних джерел, а також нормативних документів про освіту в Україні, зокрема Держстандарту, свідчить, що окреслені засади визначають важливі напрями модернізації сучасної освіти.

Отже, останнім часом як нагальна постала потреба в розробленні проблем профілізації старшої школи. У працях Н. Бібік, С. Бондар, М. Бурди, Г. Васківської, М. Головка, І. Єрмакова, В. Кизенка, О. Корсакової, В. Кременя, Л. Липової, О. Ляшенка, А. Самодрини, О. Топузова, С. Трубачевої та ін. з'ясовуються різноманітні проблеми змісту профільної освіти. Проблеми інтеграції відображено у працях багатьох учених, зокрема Т. Браже, І. Козловської, Л. Масол, О. Савченко, М. Сердюкова та ін. У філософському аспекті розглядають інтеграцію В. Афанасьєва, Б. Кедрова, А. Урсул та ін. Сутність поняття та процесу інтеграції розглядали С. Архангельський, В. Безрукова, М. Берулава, І. Зверев, М. Махмутов. Формам, видам і шляхам

реалізації інтеграції, зокрема й у професійній освіті, присвячено праці І. Агібалова, Г. Батуріна, Ю. Ганіна, О. Гребенюка, В. Курок, В. Сидоренка, В. Юрженка, І. Яковлева та ін.

Проблемі застосування у профільній школі курсів за вибором, їх специфіці, формуванню змісту й особливостям організації присвячено дослідження В. І. Кизенка, Л. А. Липової, Ю. І. Мальваного та ін.

Аналіз Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти (2004, 2011) показав, що формування особистості, яка володіє ключовими компетентностями, зі сформованими ціннісними орієнтаціями, гуманістичним світоглядом є пріоритетним напрямом освіти. На рівні стандарту базовий навчальний предмет може вивчатися як інтегрований курс або як курс, побудований за модульним принципом, де кожен модуль реалізує визначений стандартом зміст відповідного компонента освітньої галузі. Якщо один із компонентів змісту галузі реалізується як профільний предмет, то з програми курсу цей зміст вилучається. Передбачені при цьому навчальні години спрямовуються на курси за вибором (спецкурси і факультативи). Особливо це стосується освітньої галузі «Мови і літератури», метою якої є розвиток особистості учня, формування в нього мовленнєвої і читацької культури, комунікативної і літературної компетентностей, гуманістичного світогляду, ціннісних орієнтацій тощо. Ключовим моментом також є міжпредметна інтеграція, зокрема, створення компаративних курсів з літератури, наявність культурологічної складової у змісті природничих предметів тощо [1]. З іншого боку, факультативні курси слід розглядати як засіб, що сприяє унікальному вузькопрофільності навчання у старшій школі і дає змогу урізноманітнити його зміст, інтегрувати знання, збагачує уявлення учнів про цілісну картину світу [2].

Виклад основного матеріалу. Проблема інтеграції виникла у філософії, коли постала необхідність самоусвідомлення теоретичного мислення. Більшість дослідників стверджує, що проблема інтеграції сягає античних часів. Пізніше нею захоплювалися Я. Коменський, Й. Песталоцці, К. Ушинський. Наразі, розв'язання проблеми інтеграції навчання вбачається у можливості вивчення гуманітарних і природничих предметів як складових єдиної загальношкільської культури, у розгляді ціннісних аспектів наукового пізнання, у використанні потенціалу історико-культурного компонента.

Термін «інтеграція» походить від лат. *«integratio»* – «повний», «цілий». «Інтеграція змісту освіти» трактується як процес виявлення однотипних сутностей (закономірностей) в елементах змісту навчання та встановлення їх системної цілісності. Інтеграція самостійних предметів чи окремих елементів змісту в єдину систему відбувається на основі закономірних зв'язків між ними [3, с. 229]. Поняття «міжпредметні зв'язки» тлумачиться також як «взаємна узгодженість навчальних програм, зумовлена системою наук та дидактичними цілями [Там само, с. 320].

Тривалий час терміни «міжпредметні зв'язки» та «інтеграція змісту навчальних предметів», «інтеграція навчального матеріалу» вживалися за синоніми, проте згодом намітилася їх диференціація: «у тих випадках, коли один предмет є основним, а відомості з іншого викладаються лише в допоміжній ролі з метою повторення, прискорення процесу навчання чи закріп-

лення знань, умінь і навичок є підстава говорити про міжпредметні зв'язки. Інтеграція – це створення нового цілого на основі виявлення однотипних елементів і частин у кількох раніше різних одиницях, пристосування їх у раніше неіснуючий моноліт особливої якості [Там само, с. 58]».

Підходи до поняття «зміст навчального предмета» ускладнювалися і конкретизувалися протягом тривалого часу. На сучасному етапі поняття «зміст» розглядається як система, що включає як провідний компонент наукові знання предметного характеру, політехнічні і світоглядні знання, засоби засвоєння цих знань, формування вмінь і навичок, розвиток і виховання.

Оновлений зміст освіти ґрунтується на інтеграційних процесах, які не тільки є пріоритетним напрямом у його реалізації, але й забезпечують дотримання багатьох принципів сучасної освіти. Підвалиною для цього слугують тенденції середини ХХ ст., коли виникли проблеми в окремих науках, які потребували зусиль кількох інших наук або галузей знань. Виникли нові напрями, які руйнування існуючі стереотипів та межі застосування окремих наук, суміжні науки (геофізика, біофізика, астрофізика та інші). Тобто, кінець ХХ ст. характеризується інтеграційними процесами в науковій і освітняській сфері. Насамперед це торкнулося змісту шкільної освіти, де навчальні предмети інтегруються в єдині цикли, курси, блоки, модулі, які мають спільну мету та спрямованість, викладаються на єдиних методологічних засадах.

Ідея синтезу психолого-педагогічних знань стає стрижнем формування цілісної теорії навчання за умови знаходження системостворювальної основи, яка має бути обґрунтована в дидактиці на трьох рівнях: методологічному (інтеграція законів, закономірностей, принципів розвитку особистості); дидактичному (інтеграція ідей, дидактичних теорій); прикладному (інтеграція змісту навчальних предметів, методів і способів навчання).

На основі міжпредметної інтеграції встановлюються взаємозв'язки між двома складовими єдиної загальнолюдської культури – природничо-науковою і гуманітарною, шляхом включення у зміст природничо-наукових предметів відомостей з гуманітарних наук; використання природничо-наукових методів пізнання, наукових даних природничих наук при вивченні предметів гуманітарного циклу. Міжпредметна інтеграція може стати інструментом розвантаження шкільної програми. Цього можна домогтися також шляхом завершення реалізації окремих змістових ліній на різних ступенях навчання.

Вибір учнями спеціальних курсів міжпредметного узагальнювального характеру, які на основі інтеграції знань, здобутих у процесі навчання, завершують формування цілісних природничо-наукової і соціально-гуманітарної картин світу, сприятимуть:

- ознайомленню учнів із новими галузями знань, не представленими у змісті непрофільних і профільних предметів, але орієнтованими на майбутню професію у руслі обраного профілю;
- забезпеченню професійної підготовки старшокласників;
- поглибленню і розширенню змісту окремих розділів профільних (а за потреби – і непрофільних) предметів;

– розкриттю практико-орієнтованого аспекту знань, здобутих у процесі навчання.

Висновки. Отже, загальні механізми інтеграції в освітній сфері сприяють ефективному синтезу наукових знань і забезпечують реалізацію міжпредметних зв'язків, що впливає на якість профільного навчання. Постає як необхідність розроблення нових підходів до конструювання змісту профільного навчання на засадах його інтеграції, фундаменталізації, гуманізації та гуманітаризації.

Усе це викликає необхідність розроблення дидактико-методичного забезпечення змісту профільного навчання, міжпредметних курсів, базованих як на інваріантній, так і варіативній складових, відповідних курсів за вибором та факультативів.

Література

1. Державний стандарт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/462-2011-p>
2. Концепція профільного навчання в старшій школі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.uazakon.com/document/fpart86/idx86618.htm>
3. Педагогічний словник [Текст] / [за ред. дійсн. члена АПН України М. Д. Ярмаченка]. – К. : Пед. думка, 2001. – 516 с.